

llegit també al llibre d'aquest crític titulat *Josep Pla o la raó narrativa* (publicat per Destino el 1978). Castellet es proposa d'indagar alguns dels secrets de l'ofici de Josep Pla, si més no de descriure el funcionament de l'adjectivació en la prosa d'aquest escriptor, que, pel que ell diu, sembla que hi és una peça clau. Pla deliberadament busca un registre col·loquial i una expressió que sigui per damunt de tot clara, i a més prescindeix dels condicionaments de gènere, des del moment que no vol ésser ni un novel·lista ni un assagista. Segons Castellet, l'adjectivació —entesa en un sentit molt ampli, incloent-hi, per exemple, tota mena de recursos metafòrics i de comparacions— esdevé efectivament la gran eina de Pla: és el mitjà principal que té per a fer-nos arribar els seus *entorns ambientals* i les seves descripcions-descobertes de la realitat. L'adjectivació, d'acord amb la concepció planiana de les coses, és fonamentalment sensual (colors, olors, formes...), bé que l'alterna sovint amb referents culturals i amb sortides inesperades característiques de l'autor i comparables a les *greguerias* (vegeu-ne exemples a les pàgs. 471-472).

No sembla pas que fixar d'avançada el tema del col·loqui hagi estat un èxit, almenys pel que fa a la literatura. Comparat amb el tom III, aquest IV és bastant menys brillant, com si el segle XIX no hagués estimulat prou els estudiosos (i de fet l'únic tema pròpiament literari del segle XIX que ha estat tractat és la novellística de Narcís Oller; les altres aportacions són, respecte al nucli cronològic fixat, més o menys marginals)

Lola BADIA - Gemma RIGAU

CARLES DUARTE I MONTSERRAT: *De l'origen dels mots (materials per a l'ensenyament)*, Barcelona, Ed. Indesinenter, 1981.

El senyor Carles Duarte ens ofereix un llibret, distribuït en tres nivells (elemental, mitjà i superior), que tracta de la formació històrica de les paraules i que pretén d'ésser útil «com a complement de les matèries de llengua en els cursos d'ensenyament mitjà i superior». La primera cosa que ens sorprèn d'aquesta obra és la manca quasi total de bibliografia, sobretot tenint en compte els nivells a què pretén de dirigir-se i el fet que, com es posa ja en evidència en una primera lectura, es tracta d'un conjunt de materials extrets de diverses obres a les quals fàcilment haurà tingut accés C. Duarte en el transcurs dels seus estudis. No costava, doncs, gaire de citar-les, ni que fos en conjunt.

La tria, però, conté alguns defectes, atribuïbles en part a les fonts d'on poua, i en part a una exposició massa ràpida dels fets. Així, a la pàgina 23, caldria dir que el mot *cadira* no prové directament del llatí clàssic CĀTHĒDRA, sinó de la forma llatina vulgar CATHĒDRA, i semblantment *vella* no prové directament de la forma clàssica VĒTULA sinó de la vulgar VĒC'LA. Per diverses raons en llatí SPATULA no entrà en el procés de VĒTULA > VĒC'LA, i evolucionà en català normalment en *espatlla* (cast. *espalda*, fr. *épaule*), semblantment a ROT(U)LU > *rotlle* (cast. *rolde*, fr. *roule*), sense que aquesta forma *espatlla* pugui considerar-se un semi-cultisme com afirma l'autor (pàg. 24).¹

1. A aquest grup es poden afegir els que provenen dels grups D'L, J'L i G'L: MODULU > *mottle*, BAJULU > *batlle*, VIGLAT > *vetlla* (MOLL, *Gramàtica històrica catalana*, § 171). És veritat que Menéndez Pidal creia que tota solució que no fos -T'L->-C'L- era semi-cultisme, però penso que les solucions són massa regulars i els exemples massa populars perquè es pugui considerar aquesta explicació, a la qual Menéndez Pidal era ben propens. Penso que davant les vocals A, o el grup -T'L- no esdevindria -C'L-, amb iod subsegüent, és el cas de *guatlla*, *rotlle* i *espatlla*; el fenomen -T'L->-C'L-, amb la subsegüent palatalit-

Abans de definir *Coromina* com a 'clos, tros de terra tancada i dedicada a un cultiu' (pàg. 33), hauria d'haver tingut en compte l'article *condamina* del GMLC (vol. 5, 617-619) que li dona més aviat un sentit de 'tierra libre de cargas', 'tierra de labor que forma parte de la reserva señorial', etc., significat aquest que han confirmat darrerament els especialistes en història medieval. Igualment caldria advertir que *Badia* al més sovint deriva d'(a)*badia*, semblantment a (a)*badal*, amb afèresi d'a- inicial (pàg. 33). No crec que *Vidal* pertanyi al grup d'antropònims que es refereixen a una particularitat personal com *Llarg*, *Petit*, etc... (pàg. 34) ja que aquests darrers apareixen en català a partir de la fi del segle x,² mentre que *VITALIS* és un *cognomen* romà ben conegut al nostre país d'antic; recordem la inscripció del mosaic romà de Tossa de Mar: SALVO VITALE FELIX TURISSA. A *Llopart* se li atribueix generalment un origen germànic³ més que no pas una referència animal (pàg. 34). M'estranya aquesta afirmació del Sr. Duarte ja que Joan Coromines mateix (que el Sr. Duarte segueix tan fidelment) a propòsit del topònim *Llopart* (Castelldefels, Baix Llobregat) afirma una procedència germànica.⁴

Penso que avui ja no es pot mantenir el tòpic que els primers textos catalans són del segle XII (pàg. 41); el document dels *Greuges de Guitard Isarn*, senyor de Caboet, és en català, sense més llatinismes que els occitanismes i les cites en llatí que, proporcionalment, contenen les *Homilies d'Organyà*, i és datat entre els anys 1080-1095,⁵ és a dir, en el segle XI, que és precisament la centúria en què foren escrites les *Glosas Emilianenses* i les *Glosas Silenses* segons les darreres investigacions.⁶

També crec que s'hauria d'haver citat Arnau de Vilanova al costat de Ramon Llull, els *Costums de Tortosa* i la versió catalana de la *Llegenda Aurea* en el desplegament literari del segle XIII (pàg. 41).

Que un topònim sigui d'origen desconegut no vol dir que sigui pre-romà per força; així per a *Tremp* (pàg. 47) hauria d'haver tingut en compte la possibilitat, ben plausible, que apunta el DCVB, que provingui de *TEMPLULUM*, sobretot tenint en compte la citació «ecclesiam sancte Marie que dicunt ad Trimplo» de l'any 839. Els altres noms *Ordino*, *Aneu* que acompanyen *Tremp* en aquest apartat «pre-romà d'origen desconegut» sembla que, segons els estudis de Coromines, encaixen millor en l'apartat anterior «bascoibèric».

El sufix -OT, -OTA, no es pot definir només dient que té valor augmentatiu *homenot*, *ocellot* o despectiu *peuot* (pàg. 56); entre d'altres connotacions, serveix per formar masculins del tipus *aligot*, *bruixot*, *didot*, etc.⁷

zació, es devia realitzar només si prèviament hi havia una vocal de la sèrie anterior I, E que facilités aquest procés. Veg. Ch. GRANGENT, *Introducción al latín vulgar*, § 234 i 283; R. MENÉNDEZ PIDAL, *Manual de Gramática histórica española*, § 57; F. DE B. MOLL, *Gramática histórica catalana*, § 171, i A. M. BADIA I MARGARIT, *Gramática histórica catalana*, § 5. III. La forma derivada directament de *VETERA* és, en català antic, *vedra*, que roman en l'onomàstica: *Morvedre*, *Vilavedra*.

2. PAUL AEBISCHER, *Essai sur l'ononastique catalane du IXe au XIIe siècle* (Barcelona 1928).

3. DIETER KREMER, *Die Germanischen Personennamen in Katalonien* (Barcelona 1969-72), pàg. 171.

4. JOAN COROMINES, *Estudis de Toponímia Catalana*, I (Barcelona 1965), pàg. 246.

5. És inclòs a l'antologia ben coneguda de P. RUSSELL-GEBBETT, *Mediaeval Catalan Linguistic Texts* (Oxford 1965), doc. 14, pàgs. 74-75.

6. Veg. MANUEL C. DÍAZ, *Las primeras glosas hispánicas* (Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona 1978), pàgs. 42-44.

7. F. DE B. MOLL, *Gramática histórica catalana*, § 426.

C. Duarte insisteix a fer classificacions toponímiques a partir ja sigui dels topònims de més fàcil interpretació (*Montagut, la Llacuna, la Garriga*), o bé de les interpretacions de Coromines, no sempre indiscutibles, com és el cas de *Besora* (= 'la vila del precipici' en basc) (pàg. 62); Coromines creu que *Besora* (ant. *Bisaura*) equival al basc *Basauri* < *basa* + *uri-a* 'la ville du précipice',⁸ però hi veig massa dificultats fonètiques per a l'establiment d'una relació automàtica, sobretot partint de la forma antiga *Bisaura*, molt ben documentada.

En l'article o apartat on tracta del mot *coma* dins la toponímia catalana C. Duarte segueix un cop més Coromines, sense esmentar-lo.⁹ Hauria pogut citar com a variant de *coma* la forma *CAMBA* > *cama* que apareix en el topònim Sant Pere Sacama (Olesa de Montserrat, Baix Llobregat), citat antigament en la forma *Camba* segons la documentació publicada per Pere de Marca i Ramon d'Abadal, i en la forma comuna *cama, cameta* 'de l'arada', veg. DCVB. Però Coromines, que desconeix la documentació antiga d'aquest topònim afirma que prové de la forma suposada *Sant Pere Sacalm*, és a dir de *IPSA CALMIS* ('la meseta').¹⁰

No voldria desanimar l'autor, que ens anuncia un altre llibre, fet en col·laboració —*Síntesi d'història de la llengua catalana*—, però desitjaria de veure-hi una major aportació personal i un millor tractament crític del material que utilitzi.

Josep MORAN I OCERINJAUREGUI

FRANCESC VALLVERDÚ, *El fet lingüístic com a fet social*. Barcelona, Edicions 62, 1973. 149 pàgs.

El present llibre pretén d'ésser una presentació sistemàtica de la problemàtica general que ha d'acarar tota aproximació sociològica a l'estudi del llenguatge, mena d'aproximació que ja havia estat encetada per l'autor en els anteriors *L'escriptor català i el problema de la llengua* (Barcelona 1968) i *Dues llengües: dues funcions?* (Barcelona 1970). Cal reconèixer a Vallverdú el mèrit —indubtable en aquests temps i en aquestes latituds— d'haver arribat a interessar-se per aquestes qüestions des de la problemàtica lingüística concreta en què es troba immersit de bell antuvi l'home de lletres català —i també, no cal dir-ho, el ciutadà ras i curt—, i no per la mera pruija de divulgar entre nosaltres una *ciència que ara es porta* —caldria estudiar algun dia la manipulació del mercat de les *ciències socials* i el segrest de l'esperit efectuat mitjançant la promoció industrial de les modes cul-

8. JOAN COROMINES, *Estudis de Toponímia Catalana*, I, pàg. 85.

9. Veg. COROMINES, *Alguns termes topogràfics*, dins *Lleures i converses d'un fillòleg* (Barcelona 1971), pàgs. 34-35.

10. JOAN COROMINES, *Tópica Hespèrica*, I, 275. Coromines encara insisteix en aquesta interpretació, sense tenir en compte la veritable documentació antiga, al seu *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, II, s.v. *calm* (pàg. 437), on arriba a dir que l'ermita de «Sant Pere Sacalm» (sic) és «encimbellada dalt d'un tossalet de cima planera». En realitat la capella de Sant Pere Sacama és a la vora d'un espadat i en la mateixa roca que serví per a bastir l'antic castell de Sacama. Així doncs, no podem dir que en la toponímia la paraula *calm* -a «la trobem estesa per tot el Nord, almenys fins tot al llarg del Baix Llobregat». En aquesta comarca, amb el sentit de calma 'altiplàncie', 'plana alterosa i aplevada dalt d'una muntanya', trobem, en la toponímia antiga, més aviat els significants 'era' (ll. AREA) a Eramprunyà i Collserola, o 'ardenya' (celt. ARDUENNA) al Pla d'Ardenya (Vallirana) o en la toponímia antiga de Barcelona. Veg. J. MORAN, *Notes de toponímia antiga del Pla de Barcelona*, «Estudis de llengua i literatura catalanes», I (= «Homenatge a Josep M. de Casacuberta», 1) (Montserrat 1980), pàgs. 103-115.